

ВСЕСВІТНЯ ІСТОРІЯ · УРОК 25

Країни Передньої Азії. Розпад Османської імперії. Модернізація Туреччини та Ірану.

Міні-презентація · матеріал уроку без тестів

Матеріал уроку

Урок 26. Країни Передньої Азії: модернізація Туреччини та Ірану, виникнення Палестинської проблеми.

Головна думка

Після розпаду Османської імперії Туреччина виборола незалежність і провела радикальну модернізацію під керівництвом Мустафи Кемаля Ататюрка. В Ірані Реза-хан також здійснив централізаторські й модернізаційні реформи, але його режим став авторитарним. Одночасно в Палестині загострювалося арабо-єврейське протистояння під британським мандатним управлінням.

1. Боротьба Туреччини за незалежність

- **30 жовтня 1918 р.** Мудроське перемир'я відкрило шлях до окупації частини Османської імперії країнами Антанти.
- У 1919 р. конгреси в Ерзерумі та Сівасі створили Представницький комітет на чолі з Мустафою Кемалем.
- У січні 1920 р. парламент у Стамбулі ухвалив Декларацію незалежності — «Національну обітницю».
- 23 квітня 1920 р. в Анкарі зібралися Великі Національні збори Туреччини (ВНЗТ), головою яких став М. Кемаль.
- Севрський договір 1920 р. був відкинутий кемалістами як такий, що розчленовував Туреччину.

2. Республіка і реформи Ататюрка

Сфера	Реформа
Державний лад	1 листопада 1922 р. ліквідовано султанат; восени 1923 р. проголошено республіку.
Міжнародний статус	Лозаннська конференція 1923 р. визнала незалежність Туреччини в нових кордонах.
Конституція	У 1924 р. ухвалено Конституцію Турецької Республіки.
Економіка	Держава розвивала залізниці, порти, промислові підприємства; ліквідовувала або викупувала іноземні концесії.
Релігія і право	Держава й освіта ставали світськими; запроваджувалося світське судочинство.
Побут і культура	Цивільний шлюб, ліквідація багатоженства, рівноправність жінок, європейський календар і одяг, латинський алфавіт.

Схема: кемалістська модернізація

Поразка Османської імперії → окупація → національно-визвольний рух → ВНЗТ в Анкарі → перемога кемалістів → ліквідація султанату → **Турецька Республіка** → світські, правові, культурні та економічні реформи.

3. Іран після Першої світової війни

Після війни Іран переживав розруху, голод, інфляцію й сильну залежність від Великої Британії. Англо-іранська угода 1919 р. фактично посилювала британський контроль. У 1920–1921 рр. в різних регіонах відбувалися антибританські та антишахські виступи.

4. Прихід до влади Реза-хана

- У лютому 1921 р. перські козаки під командуванням Реза-хана здійснили державний переворот у Тегерані.
- Англо-іранську угоду 1919 р. анулювали.
- У 1925 р. Реза-хан домогся усунення династії Каджарів.
- У грудні 1925 р. Установчі збори проголосили його шахом нової династії Пехлеві.

5. Модернізація Ірану

Напрям	Зміни
Централізація	Зміцнення державного апарату і влади шаха.
Економіка	Будівництво підприємств, залізниць і шосе; створення Національного банку в 1928 р.
Освіта	Світські школи, обов'язкова початкова освіта, відкриття Тегеранського університету в 1934 р.
Побут	Скасування титулів і звань, запровадження прізвищ, європейська форма одягу.
Політичний режим	Посилення одноосібної авторитарної влади й переслідування опозиції.

6. Витоки Палестинської проблеми

- Палестина до Першої світової війни входила до Османської імперії; тут проживали араби, євреї та інші групи населення.
- Наприкінці XIX ст. сіоністський рух поставив питання про створення єврейського національного центру в Палестині.
- **2 листопада 1917 р.** Велика Британія ухвалила Декларацію Бальфура, яка підтримувала ідею створення єврейського національного осередку.
- У 1920–1922 рр. Велика Британія отримала міжнародний мандат на управління Палестиною.
- Зростання єврейської імміграції супроводжувалося посиленням арабського опору; з 1936 р. виступи переросли в страйки й партизанську війну.

7. Спроби врегулювання Палестини

У 1937 р. Велика Британія запропонувала поділ Палестини на єврейську державу, арабську державу та територію під безпосереднім британським управлінням. Проєкт викликав сильну опозицію в арабському світі. У 1939 р. британський уряд заявив про перспективу створення незалежної Палестини через десять років, але проблема залишилася невирішеною.

Опорні дати

Дата	Подія
2 листопада 1917 р.	Декларація Бальфура.
30 жовтня 1918 р.	Мудроське перемир'я.
1919 р.	Конгреси кемалістів в Ерзерумі й Сівасі.
23 квітня 1920 р.	Відкриття ВНЗТ в Анкарі.
1920 р.	Севрський договір; рішення Сан-Ремо щодо мандатів.
1921 р.	Переверот Реза-хана в Ірані.
1 листопада 1922 р.	Ліквідація султанату.
1923 р.	Лозаннська конференція; проголошення Турецької Республіки.
1924 р.	Конституція Туреччини.
1925 р.	Реза-хан став шахом династії Пехлеві.
1937 р.	Британський план поділу Палестини.

Словник термінів

- **Кемалісти** — прихильники національно-визвольного руху на чолі з Мустафою Кемалем.
- **Етатизм** — курс на активну роль держави в економіці та модернізації.
- **Сіонізм** — єврейський національний рух, спрямований на створення й зміцнення єврейської держави на історичній батьківщині.
- **Мандат** — передане міжнародною організацією право держави управляти певною територією.
- **Світська держава** — держава, в якій релігійні інституції відокремлені від державного управління.

Картографічний орієнтир

На карті Передньої Азії знайдіть **Туреччину, Анатолію, Стамбул, Анкару, Іран, Тегеран, Іранський Азербайджан, Палестину, Середземне море та річку Йордан**. Порівняйте простір Туреччини після розпаду Османської імперії та розташування Палестини під британським мандатом.

Підсумок

Туреччина й Іран у міжвоєнний період модернізувалися через посилення центральної влади. Туреччина здійснила глибоку секуляризацію та культурні реформи, Іран — державну модернізацію за авторитарного шахського режиму. Палестина стала окремим вузлом міжнародних і міжнаціональних суперечностей.